

Руденко Т.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Котлова Л.О.

кандидат психологічних наук, доцент,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Сьогодні різноманітні порушення мовлення у дітей дошкільного віку є дуже поширеними. Ці порушення зумовлені впливом багатьох чинників. У своїх працях проводили аналіз мовленнєвих порушень Р.С. Левіна, Т.Б. Філічева, Г.В. Чиркіна та Л.С. Волкова.

У нормотипових дітей у віці 5-ти років вже розгорнуте фразове мовлення, присутні конструкції складних речень, навички словозміни й словотвору, словниковий запас достатній, повністю сформована звуковимова. Але у деяких дітей затримується формування компонентів мовлення (фонетика, лексика, граматики), навіть за умов нормального слуху та інтелекту.

Р. Левіна вперше зазначила, що загальний недорозвиток мовлення у дітей з нормальним слухом і збереженим інтелектом (ЗНМ) – це різні мовленнєві порушення, при яких порушено формування всіх компонентів мовленнєвої системи, які відносяться до звукової і смислової сторони мовлення [3, с. 53].

Розрізняють 4 рівні загального недорозвинення мовлення, які окреслюють певний стан компонентів мовлення [4, с. 104].

І рівень ЗНМ визначається повною або майже повною відсутністю словесних засобів спілкування у віці, коли у нормотипових дітей мовлення активно формується або вже сформоване.

Лексична будова мовлення. Активний словник дитини значно менший за пасивний, цілком обмежений. Він складається зі звуконаслідувань, звукокомплексів, редукованих слів. Звукокомплекси інколи супроводжуються жестами: «бі» з жестом крутіння керма – машина їде.

У мовленні можуть бути наявні подібні до слів елементи («тіта» – киця, «сиса – лисиця») або ж несхожі на правильне слово звукосполучення («гадуд» – горщик, «кі» – горобчик, «бю» – верблюд).

Діти можуть користуватись невеликою кількістю загальноновживаних слів, але, здебільшого, ці слова мають спотворену складову структуру і звукове оформлення.

Граматична будова мовлення. Більшість дітей не розуміють прості граматичні категорії (число іменника, часи дієслова тощо), не володіють граматичними категоріями.

Фразове мовлення відсутнє. Іноді може бути наявна елементарна шаблонна фраза, побутове лепетне речення:

– «тато туту» – тато поїхав;

«Вова ода» – Вова хоче води.

Складова структура слова переважно порушена, грубо спотворена, як і звуковимова. У дітей не сформована здібність до сприймання і відтворення складової структури слова.

У дітей з **II рівнем ЗНМ** мовленнєва активність вища.

Лексична будова мовлення. Активний словник дитини значно менший за пасивний, обмежений. Об'єм активного словника суттєво відстає від вікової норми.

Словник дитини переважно іменниковий з невеликою кількістю дієслів та якісних прикметників.

Граматична будова мовлення. У дітей ускладнене розуміння граматичних конструкцій, особливо складних. Навички словозміни та словотворення не сформовані відповідно віку. Діти допускають стійкі грубі помилки під час узгодження слів у реченні та у використанні простих граматичних категорій.

Діти частково розуміють прості прийменники, але не використовують або ж іноді використовують прийменники у власному мовленні.

У дитина фраза проста, здебільшого непоширена (іменниково-іменникова, іменниково-дієслівна).

Складова структура слова та звуковимова переважно порушені.

III рівень ЗНМ визначається наявністю у дитини розгорнутого фразового мовлення зі значним лексико-граматичним і фонетико-фонематичним недорозвиненням.

Лексична будова мовлення. Об'єм активного словника відстає від вікової норми. У дітей спостерігаються вербальні парафазії, змішування лексем у межах видових родових ознак (сова – папуга) та виникають труднощі у розумінні значень маловживаних слів, відсутні деякі загальноновживані слова.

Словник дитини збіднений засобами виразності.

Граматична будова мовлення. У дитини граматичні форми мовлення недостатньо сформовані. Дитина допускає помилки під час узгодження слів у реченні та у використанні простих граматичних категорій. У дитини не достатньо сформувались навички словотворення, виникають труднощі при використанні прийменників.

Фразове та зв'язне мовлення. Речення у дитини прості поширені.

Розгорнута фраза з лексико-граматичним недорозвиненням. Діалогічне мовлення дитини розвинене, але часто потребує стимуляції. Монологічне мовлення не сформоване відповідно віку.

Фонематичні процеси. У дитини спостерігаються порушення фонематичного слуху. Фонематичне сприймання та уявлення не сформовані відповідно віку дитини.

Складова структура слова. У дитини спостерігається порушення складової структури слова, багатоскладових слів та слів зі збігом звуків (акваріум).

Звуковимова переважно порушена.

У дітей з **IV рівнем ЗНМ** мовлення характеризується незначними порушеннями всіх компонентів мовлення.

Лексична будова мовлення відповідає віковій нормі. У дитини іноді виникають труднощі у запам'ятовуванні та вживанні малознайомих слів, наприклад: назв тварин, яких дитина не бачила наживо. Виникають ускладнення під час опису ознак предметів або дій. Дитина намагається підібрати терміни близькі за значенням, але це робить її мовлення не зовсім точним («овальний» на «круглий», «прийшов» на «прибіг»). Виникають чималі труднощі з розумінням переносного значення, слова, багатозначності слів, змісту прислів'я.

Граматична будова мовлення. Навички словозміни та словотворення сформовані, але іноді спостерігаються помилки під час їх використання. Наприклад: «я тікав від багато собаков», «на столі лежать дві олівця».

Зв'язне мовлення. Речення поширені. Дитина оперує складносурядними та складнопідрядними реченнями.

Фраза розгорнута з лексико-граматичним недорозвиненням.

Фонематичні процеси. Виникають труднощі у розрізненні звуків, переважно близьких за акустико-артикуляційними властивостями.

Складова структура слова. Спостерігаються труднощі у відтворенні складової структури слова, багатоскладових слів та слів зі збігом звуків (акваріум).

Звуковимова. Спостерігаються труднощі з дикцією. Мовлення нечітке, маловиразне.

Отже, проаналізувавши праці дослідників і вчених, було визначено 4 рівні загального недорозвинення мовлення, окреслено мовленнєві особливості дітей на цих рівнях по кожному компоненту мовлення.

Список використаних джерел:

1. Брушневська І. Дослідження стану сформованості лексики у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 3. С. 39–44.

2. Волкова Г.А. Логопедическая ритмика : учебное пособие. Москва : Просвещение, 2005. 191 с.

3. Левина Р.Е. Основы теории и практики логопедии. Москва : Просвещение, 1967. 173 с. URL: https://pedlib.ru/Books/4/0286/4_0286-53.shtml#book_page_top

4. Проскуріна О., Кравченко А. Рівні ЗНМ та їх загальна характеристика. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. 2018. С. 104–108.

5. Соботович Є., Трофименко Л. Особливості засвоєння дітьми із НЗНМ узагальненого лексичного значення слова та його понятійної співвіднесеності. *Дефектологія*. 2000. № 1. С. 16–19.

6. Филичева Т.Б. Основы логопедии : учебное пособие. Москва : Просвещение, 2009. 223 с.

7. Чиркина Г.В. Воспитание и обучение детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Москва : Дрофа, 2010. 189 с.